

ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ У НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розкриваються цінності українських традицій (родинних, трудових, календарно-обрядових та ін.), визначається їх роль у національно-мовному вихованні молодших школярів.

Ключові слова: українські традиції, цінності, національно-мовне виховання, національно-мовна особистість, молодші школярі.

В статье раскрываются ценности украинских традиций (семейных, трудовых, календарно-обрядовых и др.), определяется их роль в национально-языковом воспитании младших школьников.

Ключевые слова: украинские традиции, ценности, национально-языковое воспитание, национально-языковая личность, младшие школьники.

The values of Ukrainian traditions (domestic, labour, calendar-ceremonial and other), their role is determined in nationally-language education of junior schoolchildren.

Key words: Ukrainian traditions, values, nationally-language education, nationally-language personality, junior schoolchildren.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Національно-мовне виховання особистості є одним із головних завдань реформування змісту навчання і виховання сучасної освіти. Мова – це не лише важливий складник культури, а й акумулятор, джерело, дзеркало матеріальних, духовних надбань етносу, його історії, літопис життя нації, її долі, характеру, особливостей, ролі й місця в світі [16, с. 164]. Відтак мова є ефективним чинником розвитку національно-мовної особистості, адже її засвоєння для школярів має як педагогічне, так і соціальне значення. Мова для дитини – це засіб пізнання навколишнього світу, прилучення до історичного досвіду народу, скарбниць духовності й культури, усвідомлення національних цінностей етносу, формування вмінь мисленнево-мовленневої діяльності, виховання національного характеру, національної самосвідомості.

Процес етнізації особистості та засвоєння мови найактивніше відбувається в молодшому шкільному віці. Внаслідок оволодіння культурними цінностями рідного народу в молодших школярів виробляються навички мислення відповідно до еталонів, стереотипів цієї культури.

Аналіз наукових досліджень і практики роботи сучасної початкової школи свідчить про наявність суперечності між необхідністю інтенсивної

етнізації дитини на основі засвоєння мовно-культурного досвіду свого народу, що відповідає особистісним потребам кожної людини, й відсутністю науково-методичного супроводу для здійснення відповідної навчально-виховної роботи з молодшими школярами, що гальмує процес формування національно-мовної особистості в початковій ланці освіти.

У зв'язку з цим виникає необхідність глибшого дослідження та розкриття цінностей українських традицій, використання їх потенціалу в національно-мовному вихованні молодших школярів, що і визначає актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значення духовно-моральних цінностей народу у вихованні молодого покоління та їх тісний зв'язок із розвитком усієї системи виховання неодноразово у своїх працях підкреслювали Г. Ващенко, Б. Грінченко, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, І. Стешенко, В. Сухомлинський та ін.

Педагогічний вплив національно-культурних традицій на формування особистості дитини, її духовний розвиток, підвищення рівня пізнавальної активності досліджували такі сучасні науковці, як І. Бужина, В. Киричок, Г. Кловак, С. Литвиненко, Г. Майборода, Л. Степаненко, С. Стефанюк, І. Таран та ін. Зокрема, у дисертаційній роботі Г. Кловак розкрито значення народних традицій у формуванні національної свідомості молодших школярів [10]. Г. Майборода аналізує соціально-педагогічний потенціал народних обрядів у системі формування морально-духовних цінностей особистості [13].

О. Смолінська досліджувала лінгводидактичні основи національно-мовного виховання особистості. Серед основних етнопедагогічних засобів впливу на формування національно-мовної особистості автор виділяє, зокрема, народну пісню, казку, загадку, прислів'я, приказки, виховний ідеал. Як стверджує науковець, рідна мова та засоби етнопедагогіки є активними чинниками формування національної свідомості – першого етапу національно-мовного виховання [19].

У сучасній методичній науці здійснено напрацювання, що стосуються використання народних традицій у практиці позакласної навчально-виховної роботи (І. Гутник, Т. Дем'янюк, С. Домбровський, В. Коротеєва, З. Сергійчук, Р. Скульський, В. Стрельчук, О. Столяренко та ін.). Зокрема, у дослідженні О. Столяренко виявлено взаємозв'язки між актуалізацією ціннісного ставлення до людини у процесі виховання на національних традиціях, що стверджують гуманні взаємини людей, і розвитком гуманності в дітей підліткового віку [21].

У посібнику С. Домбровського «Використання народознавства у педагогічній діяльності вчителя початкових класів» висвітлено можливості народознавчих матеріалів з метою поглиблення знань та виховання у молодших школярів любові до рідної мови, свого родоводу, історії та культури краю, розкрито педагогічний потенціал народного календаря, народознавчих свят та обрядів у формуванні в учнів національно-духовних цінностей [6]. Автор відзначає чітку гуманістичну і демократичну спрямованість народознавчого матеріалу, що допомагає вчителю формувати в учнів основи світогляду, сприяти розвитку їх чіткої громадянської позиції.

Аналіз наукових та методичних праць засвідчив, що духовний розвиток і становлення особистості передбачає виховання почуття любові та поваги до рідної мови, власної відповідальності за неї, розуміння причетності до процесу її розвитку й процвітання, а разом із тим усвідомлення себе представником етносу, що є невід'ємним компонентом формування мовлення учнів. Натомість, потребує ширшого висвітлення питання виявлення та ефективного використання цінностей українських традицій у національно-мовному вихованні молодших школярів.

Мета статті – проаналізувати цінності українських традицій, оволодіння якими у процесі навчально-виховної народознавчої роботи з молодшими школярами сприятиме формуванню в них якостей національно-мовної особистості.

Основні завдання дослідження: на основі аналізу теоретичних джерел визначити роль мови як найбільшої цінності українського народу, показника інтелекту, національної свідомості особистості, патріотизму в національно-мовному вихованні учнів; розкрити ціннісний, виховний та мовний потенціал українських традицій (трудових, родинних, календарно-обрядових та ін.) у формуванні національно-мовної особистості молодшого школяра; запропонувати окремі форми навчально-виховної роботи, що ґрунтуються на використанні народних традицій і сприяють вихованню любові до рідної мови; окреслити напрями подальшої роботи щодо формування українознавчих цінностей в учнів початкової школи.

Теоретичне і практичне значення статті: матеріали можуть бути використані в практиці народознавчої роботи вчителя початкових класів із метою формування ціннісних орієнтацій молодших школярів, спрямованих на виховання любові та поваги до рідної мови, прагнення досконалого володіння нею.

Виклад основного матеріалу. Мова – основний засіб навчання і виховання дітей та молоді, який допомагає осмислити ідеали й цінності рідного народу, пізнати досвід його багатовікової історії, виробити власну оцінку сприйняття довкілля, сформуванню вміння відображати світ, наслідуючи традиції використання мовних засобів у ситуаціях спілкування.

Духовну основу в рідній мові вбачав І. Огієнко, стверджуючи, що в ній відображено культурно-історичні цінності, спосіб мислення, поведінка народу [15].

Засвоєння українознавчих цінностей не можна розглядати окремо від процесу формування мовної особистості. Академік М. Вашуленко визначає мовну особистість як людину з погляду її готовності виконувати мовленнєві дії: «... це той, хто привласнює мову, для кого мова є мовленням. Мовна особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а й тим, як вона може її використовувати» [2, с. 11]. На цьому наголошує і Л. Мацько [14, с. 67], подаючи визначення національно-мовної особистості як людини, що не лише знає, любить рідну мову, вільно й легко володіє нею, а й здатна творчо самовиражатися нею, пропагувати її, захищати й розвивати, тобто ставитися до неї свідомо, з почуттям відповідальності за її долю [там само].

Активними чинниками формування мовної особистості є національна свідомість та самосвідомість (О. Вишневський, С. Єрмоленко, Л. Мацько, М. Пентилук та ін.). Від ступеня їх сформованості залежить успішний розвиток мисленнєво-мовленнєвої діяльності особистості. Формування національної свідомості засобами рідної мови та культури забезпечує вироблення в особистості духовної суті, ідеалів та ціннісних орієнтацій народу, що є основою її мовленнєвої поведінки.

За вченням О. Потебні, пізнаючи рідну мову, людина переймає особливості світоосмислення народу і навпаки – людина, яка починає говорити іншою (нерідною) мовою, «змінює разом з тим і характер, і спрямування течії своєї думки» [17, с. 164], а значить – змінює всю свою суть, ментальні риси, які впливають на спосіб мислення і мовлення.

Мислення особистості, що розвивається в середовищі культури рідного народу, набуває специфічних національних ознак. О. Леонтьєв вважав, що тільки за умов переймання особистістю культурних цінностей певного народу формується феномен, який називається національним способом мислення [12, с. 132], що з погляду І. Зимньої, є основою мовленнєвої особистості, адже тісно пов'язаний із мовленнєвим процесом під час засвоєння людиною рідної мови та культури і впливає на формування національної специфіки мовлення [9, с. 87]. На думку Г. Гачева, національний спосіб мислення найчіткіше відображається в словесній творчості народу [5, с. 53]. Тому використання багатой скарбниці словесної творчості народу в навчально-виховному процесі сприяє розвитку національно-мовної свідомості, яка не сприймає чужомовних елементів, суржикових утворень, калькування, а формує в мовної особистості власне українські якості мовлення, його правильність і чистоту.

Національна мова, без якої неможливе існування нації, релігія, звичаї, здобутки мистецької творчості, світогляд, народні ідеали – все те, що створює обличчя народу, що відрізняє його від інших народів зберігається і розвивається, як доводив Г. Ващенко, завдяки традиціям [3, с. 101-102].

На думку М. Стельмаховича, «педагогічне значення народних традицій полягає в тому, що вони одночасно є результатом виховних зусиль і незмінним виховним засобом. Через систему традицій кожен народ відтворює себе, свою духовну культуру, характер і психологію у своїх дітях» [20, с. 9].

І. Суханов вказував на динаміку традицій: з розвитком суспільства розвиваються, доповнюються, коректуються старі традиції, формуються нові [23, с. 5]. Такі ж переконання простежуються у В. Кононенка, який підкреслює, що дотримання кращих традицій свого народу не лише не замикає людину у вузьких національних рамках, а навпаки, є поштовхом для її просування до вершин цивілізації, запозичення досягнень інших народів [11, с. 5], а П. Щербань називає традиції важливим чинником регуляції життєдіяльності людини, основою її виховання, адже створюються вони на ґрунті тих форм діяльності, які неодноразово підтвердили свою ефективність, суспільну вагу та індивідуальну користь [25, с. 133-134].

О. Вишневський визначив, що основними виховними цінностями українських традицій є християнські засади виховання, мораль, патріотизм,

любов до рідної землі, краю, вірність ідеалам свого народу, демократизм і увага до особи вихованця, орієнтація на виховання як розвиток душі дитини, єдність з природою, виховання на засадах природовідповідності, увага до фізичного розвитку, тіловиховання, культ праці та працьовитості, прагнення до соціальної гармонії, віра в перемогу добра, чесність, щирість, правдивість [4, с. 73].

Отже, виховний потенціал народних традицій невичерпний і цілком відповідає меті та завданням сучасного виховання, що зумовлює їх широке використання в навчально-виховному процесі школи.

Як свідчить аналіз джерел, традиції і звичаї поділяються на календарні, трудові, родинно-сімейні, регіональні й загальнонаціональні. Крім того, існують культуротворчі й духовно-творчі, політичні й державотворчі та ін.

Формою прояву народних традицій та звичаїв є свята. Поняття «свято» визначається дослідниками як «відзначуваний народним звичаєм або церквою день на честь якої-небудь події чи святого» [8, с. 532]. На думку Н. Ємельянової, свята зберігають накопичений віками народом фольклорний здобуток, сприяють формуванню і розвитку рідної мови, вихованню любові до неї, передають через мову з покоління в покоління досвід своїх предків [7, с. 9].

Традиційними святами українського народу, що супроводжуються відповідними обрядовими діями з використанням певних атрибутів, предметів є свята народно-релігійного календаря – Новорічно-Різдвяні, Великодні, Зелені та ін.; родинно-побутові – хрестини, іменини, весілля, входи (новосілля) та ін.; трудові, що пов'язані із трудовою діяльністю людини – обжинки, свято врожаю, виходу вівчарів на полонину (в Карпатах) та ін. Сучасною формою вияву родинних народних традицій і звичаїв є, наприклад, Свято матері.

Народні традиції, звичаї, обряди, свята – головні джерела забезпечення мовленнєвого розвитку та виховання любові до рідної мови. Їхня привабливість для дітей очевидна: динаміка, захоплюючі сюжети, емоційна насиченість, позитивна енергетика кожної дії, можливість творчого самовираження, вияву здібностей і талантів кожного учасника, постійне спілкування (з однолітками, дорослими, батьками, родичами) тощо.

Особливого значення в цьому контексті набуває дієва участь дітей у народних традиційних святах, що сприяє: ознайомленню їх зі скарбницями національної української культури, розмаїттям та багатством української мови; збагаченню словника учнів фольклорним матеріалом, національно-маркованою лексикою; розвитку образного мовлення, його виразності та емоційності; формуванню чуття мови, прискоренню темпів розвитку дитячого мовлення, посиленню його комунікативної, експресивної, номінативної і культуротворчої функцій; формуванню рис національно-мовної особистості.

У практиці навчання та виховання молодших школярів використовуються традиційні родинні, трудові, календарні народні свята у супроводі відповідних обрядодій, обов'язковою доступною трансформацією та внесеними сучасними піснями, поетичними, ігровими елементами.

Важливим фактором організації народознавчих свят у школі є те, що вони проводяться за методикою підготовки *колективних творчих справ*, тому можуть стати справжньою лабораторією із формування комунікативних умінь

школярів. Готуючись до проведення свят, діти беруть участь в обговоренні ідей, планів, аналізують діяльність, рефлексують. Таким чином, як зазначають дослідники, вони можуть оволодівати вмінням слухати партнера, виробляти тактику спілкування стосовно однокласників, друзів, учителя, батьків, родичів, використовувати засоби мовленнєвого етикету [19].

Відповідно до календарної сезонності найбільш поширеними в практиці роботи з молодшими школярами є масові форми (свято, календарно-обрядове дійство, родинна зустріч, вечорниці, вертеп тощо), зокрема:

– *Свято осені* з елементами обряду обжинків, виконанням обрядового обжинкового фольклору, жартівливих пісень, винесенням обжинкового хліба, прославленням праці хлібороба. У процесі його підготовки та проведення молодші школярі засвоюють відповідну лексику: *нива, лан, зажжинки, женчики, жниця, жати, зажжинковий сніп, серп, обжинки, обжинковий сніп, стодола, комора, збіжжя* та ін.

Використовуємо різножанровий дитячий фольклор (народні пісні, загадки, прислів'я, приказки, скоромовки тощо), який пов'язаний із процесом збирання хліба, овочів, фруктів, грибів. До свята діти разом із родинами готують виставки щедрих дарів осені (наприклад, «*Осінь щедра та багата*»), малюнків (наприклад, «*Барви осені*»), цікавих саморобок, іграшок із природного матеріалу (наприклад, «*Осінні фантазії*»), пишуть твори-мініатюри (наприклад, «*Осінній калейдоскоп*»).

– *Родинні свята* (наприклад, «*Ой роде наш красний*», «*Літопис мого родоводу*») побудовані на особливо давніх та глибоких родинних традиціях пам'ятати свій рід до сьомого коліна, шанувати пращурів, засновників роду.

Батьки разом із дітьми складають родовідні дерева своєї родини, відновлюють втрачені зв'язки з далекими родичами, займаються пошуками документів, фотографій, спогадів про своїх предків, що допомагає згуртуватися родині, відчути глибину народних вірувань, зрозуміти необхідність знати свій родовід, не бути «Іванами безрідними». На таких родинних зустрічах формується повага до традицій, рідної культури, рідної мови. Недарма в нашій мові існують слова: *рід, родина, рідня, народ, природа, відродження, рідний*, що мають спільний корінь *род*. А це ім'я праслов'янського бога Рода, що посилав на землю життєдайні краплини, від яких народжувалося все живе, а в людей – діти [26, с. 9]. Такі міфологічні вірування, перекази, засвоєні дітьми в процесі підготовки до родинних свят, спонукають дітей любити рідне, близьке, цікаве, а, отже, любити мову, засобами якої творяться і передаються ці вірування.

– *Свято калети (калиту)* – *Андріївські вечорниці* (13 грудня) проходить з обрядом «випікання» і кусання калети, «їздою» на коцюбі пана Коцюбинського і жартівливим діалогом з паном Калетинським. Знайомимо молодших школярів із символічним значенням *калети* – круглого коржа, символу сонця, обов'язкових вареників, символіка яких пов'язана з місяцем. Водночас з'ясовується утворення прізвищ пана *Калетинського* та пана *Коцюбинського*, походження назви *калета (калита)* від *коло* тощо.

– *Різдвяний Вертеп* із драматизацією, розігруванням сценок, колядуванням, віншуваннями, використанням вертепної атрибутики: зірки,

«шопки», костюмів та масок. Із практики відомо, що проведення дитячого вертепу цілком доступне учням 4 класу. У доборі матеріалу для сценаріїв варто керуватися порадами науковців щодо важливості прочитання та вивчення дітьми віршованих текстів без змін, щоб не порушити ідеї вертепного дійства [1, с. 162]. Лексика для засвоєння: *колядки, коляда, дідух, покуть, Свята (Багата) вечеря, Святий (Багатий) вечір, Вілія, віншування, вертеп, Віфлеєм, яскиня, печера, ясла* та ін.

– *Свято Маланки або Щедрого вечора* з виготовленням відповідних костюмів, атрибутів для обряду «водіння кози», приготуванням багатої куті, узвару, пирогів тощо. Лексика для засвоєння: *Щедрий вечір, щедрівка, засіванка, щедрівники, щедрик-ведрик, щедрувати, «водити козу», «маланкувати», кутя, узвар, покуть, дідух* та ін.

У процесі підготовки до зимових свят діти спілкуються, вивчають колядки, щедрівки, засіванки, поповнюють лексичний запас новими словами та поняттями, які органічно входять в їхній активний словник, усвідомлюють символічне значення цих слів та обрядів, зокрема, символіку обряду «водіння кози» як уособлення щедрого врожаю та достатку в родинях чи символічне значення засівання житом оселі вдосвіта на Василя.

Слід враховувати також важливу особливість свят історичної та релігійної тематики щодо їх проведення в школі – вони не повинні передувати конкретній даті чи події.

– *Свято Стрітіння* (15 лютого) розпочинаємо символічними проводами Зими з розігруванням сцен зустрічі Зими і Літа, жартівливими діалогами, проводимо обряд «спалювання Зими» (можна виконувати також і в березневі дні під час проведення свята Зустрічі Весни). Діти «проганяють Зиму», спалюють її солом'яне опудало і голосно промовляють: *«Годі тобі, Зимо, зимувати! Хай вогонь палає, Зиму з'їдає!»* Такі дії несуть у собі позитивну енергетику, допомагають дитині відчувати себе частинкою живої природи, стати учасником змін у природі.

– *Свято зустрічі птахів* (9 березня – на Обертіння (Обретіння) чи 22 березня – на Сорок Святих) проходить з обрядовим печивом – *«жайворонками», «веснянками», «голубками»,* яке випікають для дітей їхні матері (або за проханням учителя це із задоволенням роблять кухарі в шкільній їдальні). Діти виходять викликати з вирію птахів, тримаючи в руках обрядове печиво і хором промовляють: *«Пташок викликаю з далекого краю! Летіть, соловейки, на рідну земельку, спішіть, ластівоньки, пасти корівоньки!»*.

– *Свято зустрічі весни* проводимо з 14 березня (на Явдохи, 1 березня за ст. стилем – початок новолітування на Русі) до 18 березня (Конона, дня весняного сонцевороту). Свято супроводжується поетичними діалогами, піснями, обрядовими сценками «топання рясту», виконанням веснянок, весняних ігор, хороводів, закличок. Знайомимо дітей з обрядом «закопування каші», що символізує накликання щедрого урожаю, щасливої жіночої долі.

Така робота заряджає позитивними емоціями, що переростають у любов до навколишнього світу, природи, цікавої народознавчої лексики. викликає почуття гордості за безмежні виражальні можливості рідної мови.

– *Свято Великодня* проводимо після Великодніх канікул на Поминальному тижні або після Поминальної неділі. Школярі виконують гаївки, хороводи, веселі забави, ігри з крашанками, великодні ритуальні дії. Діти разом із родинами готують до свята виставку великодніх кошиків, вишитих серветок, писанок, крашанок тощо.

У процесі проведення різних форм позакласної роботи діти засвоюють послідовність активної підготовки до свята, знаходять своє місце в домашніх приготуваннях, виступають носіями народознавчої інформації для своїх батьків, пишаються своєю обізнаністю, одержують позитивні емоції від цього.

– *Свято матері* (друга неділя травня). Діти дарують матерям сувеніри, виготовлені власноруч, вивчають пісні, вірші, прислів'я про маму, звертаються зі словами вдячності та любові до мами, доводять свою повагу й слухняність, використовуючи народну мудрість: *«Хто мамку зневажає, того Бог карає»*, *«Мама сильно замахнеться, та легенько вдарить»*, *«За маму і тата – тяжка розплата»* та ін. Молодші школярі демонструють зразки гарного емоційного мовлення, відчують зворотну реакцію мами, гостей свята. Це формує в дітей почуття любові до рідної мови – виразника їхніх почувань, думок.

– *Свято здоров'я* проводимо в травні. Використовуємо народознавчі знання про символічне значення клечання оселі на Зелені свята, цілющі властивості рослин (наприклад, про те, що особливо важливим для збирання лікарських трав (*зела*) є день Симона Зилоти (23 травня)).

У народному календарі весни зі святом Юрія (6 травня) пов'язано багато обрядів. Серед них обряд збирання роси, з яким практично знайомимо молодших школярів: перед початком навчальних занять на Юрія йдемо в сад, на луку, галявину, в поле тощо і дівчатка вмиваються росою, щоб «личко було красним (вродливим) та рум'яним», діти кілька хвилин ходять босоніж по росі, щоб «не боліли ноги», качаються (у полі) по озимині, щоб «не боліла спина» й озимина щедро вродила. Діти практично засвоюють значення вислову *«збирати росу»*, тому побажання *«З роси тобі та з води»* стає для них зрозумілим і використовується в активному мовленні.

Наприкінці травня знайомимо дітей із традиціями Зелених свят, зокрема, обрядом *«водіння куста»*, що зберігся на Рівненщині. Знання, пов'язані із символікою свята Купала, петрівчаними обрядами (початком жнив) та обрядовими піснями діти одержують на основі цікавих вправ, наочних матеріалів, прослуховування аудіозаписів, вивчення окремих обрядових пісень тощо.

Традиційні свята проводимо з урахуванням ступеня складності сприймання, розуміння та опанування молодшими школярами відповідної народознавчої лексики. У процесі підготовки та проведення свят здійснюємо поступове засвоєння виховних цінностей традицій та звичаїв українського народу, починаючи з простіших, частково відомих дітям, наприклад, традиції *працелюбства* (ошатність оселі, подвір'я, турбота про врожай, володіння ремеслами, рукоділлям); *поваги до батьків, старих, немічних, сиріт* (звертання до батьків на «Ви», допомога старшим, слухняність); *гостинності* (обов'язкове привітне ставлення до гостей, зустріч хлібом-сіллю, відведення за столом

почесного місця для гостя та ін.). Далі – знайомство з більш складними традиціями, невідомими дітям, наприклад, *шанобливого ставлення до природи* (віра в цілющу силу зела, відповідна поведінка в природі – приступати до збирання лікарських трав з молитвою, заборона плювати на землю, у воду, руйнувати пташині гнізда тощо); *чемності* (вітання навіть із незнайомими людьми, вияви вдячності); *гідності* (повага до свого роду, знання власного родоводу, осудження зради, улесливості, неправди та ін.); *любові до рідної землі* (готовність до самопожертви заради держави) та ін.).

Вважаємо, що процес підготовки до свята не перетвориться в нудні довготривалі репетиції, від чого застерігають дослідники за умови організації його як колективного творчого активного комунікативного процесу. У ході підготовки розвивається пам'ять, відбувається постійне спілкування, перевтілення в настрій, душевний стан та характер дійових осіб, відтворення образів за допомогою інтонації, жестів, міміки, сили голосу. Тобто участь у традиційних святах допомагає дитині творчо самовиразитися, реалізувати себе як особистість: самопрезентувати, «подати» себе в певній ролі, реалізувати свій творчий потенціал, пізнати себе через відтворення різних образів. Крім того, залучення до свята батьків є головним стимулом і зразком для поведінки молодшого школяра.

Традиційні народознавчі свята відбуваються, як правило, за сценарієм, канву якого пропонує вчитель-класовод. Проте елементи пошуку і творчості є в кожному випадку: дитина готує колискову пісню, яку заспіває разом із мамою, підшуковує самостійно чи записує від рідних загадки, лічилки до ігор, використовує прислів'я, приказки, які побутують у родині, вивчає народні пісні, які люблять співати в сім'ї тощо.

Висновок. Отже, ознайомлення молодших школярів із народними традиціями, звичаями, обрядами, святами в процесі навчально-виховної народознавчої роботи, дієва участь у проведенні – один з найважливіших шляхів опанування їх ціннісного, виховного, мовного потенціалу, збагачення мовно-мовленнєвого досвіду учнів народознавчою лексикою та народознавчими знаннями. У такий спосіб виявляються мовленнєві та комунікативні здібності дитини, формується вміння слухати інших не перебиваючи, розвивається загальна культура мовленнєвого спілкування, що допомагає дітям бути природними, щирими, розкутими. Відомо, що за таких умов проявляються кращі якості та здібності учнів. Крім того, розвиток позитивних рис, створення ситуації успіху сприяє вихованню поваги і любові до інших, до рідної мови як показника творчої, успішної дитини, а відтак – є основою формування національно-мовної особистості у молодшому шкільному віці.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розкритті значення народного календаря як цілісної системи духовних цінностей українського народу, що склалися віками, використанні виховного та мовного потенціалу календарно-обрядового фольклору, прикмет, передбачень погоди тощо у національно-мовному вихованні молодшого школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільних закладах [Текст] : навч. посіб. [для студ. пед навч. закл.] / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. – К. : Вища школа, 1994. – 398 с.
2. Вашуленко М. С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання [Текст] / М. С. Вашуленко // Початкова школа. – 2001. – №1. – С. 11-15.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал [Текст] : підруч. для педагогів, вихователів молоді і батьків : у 2 т. / Г. Ващенко ; Пед. товариство ім. Г. Ващенка. – Вид. 3-тє. – Полтава : Редакція газети «Полтавський вісник», 1994. – Т. 1. – 199 с.
4. Вишневський О. І. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси [Текст] / О. І. Вишневський. – Львів : ЛОНМІО Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – 238 с.
5. Гачев Г. Национальные образы мира [Текст] / Г. Гачев. – М. : Сов. писатель, 1988. – 448 с.
6. Домбровський С. В. Використання народознавства у педагогічній діяльності вчителя початкових класів [Текст] / С. В. Домбровський ; АПН України ; Прикарпатський ун-тет ім. В. Стефаника ; Науково-методичний центр «Українська етнопедагогіка і народознавство». – Івано-Франківськ, 1996. – 80 с.
7. Ємельянова Н. Л. Підготовка майбутніх вчителів до роботи над засвоєнням старшими дошкільниками народознавчої лексики [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Леонідівна Ємельянова. – Одеса, 2003. – 178 с.
8. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури [Текст] : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
9. Зимняя И. А. Лингвopsихология речевой деятельности [Текст] / И. А. Зимняя. – Москва = Воронеж, 2001. – 430 с.
10. Кловак Г. Т. Традиції української етнопедагогіки як фактор формування національної самосвідомості молодших школярів [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Галина Тихонівна Кловак. – К., 1996. – 198 с.
11. Кононенко В. І. Українська етнолінгводидактика [Текст] / В. І. Кононенко ; АПН України ; Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ : [б.в.], 1995. – 58 с.
12. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики [Текст] / А. Н. Леонтьев. – 4-е изд. – М. : МГУ, 1981. – 584 с.
13. Майборода Г. Я. Соціально-педагогічний потенціал українських народних обрядів у системі формування морально-духовних цінностей особистості [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01, 13.00.06 / Галина Яківна Майборода. – Черкаси, 1996. – 193 с.
14. Мацько Л. І. Українська мова : формування національної свідомості [Текст] / Л. І. Мацько // Педагогіка і психологія. – 1996. – №1. – С. 67.
15. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки [Текст] / І. Огієнко. – Львів : Фенікс = Відродження, 1995. – 46 с.

16. Потапенко О. Шкільний словник з українознавства [Текст] / О. Потапенко, В. Кузьменко. – К. : Український письменник, 1995. – 291 с.
17. Потебня А. А. Мысль и язык [Текст] / А. А. Потебня – К. : Синто, 1993. – 191 с.
18. Слесик К. М. Формування умінь спілкування молодших школярів у позакласній навчально-виховній роботі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / К. М. Слесик ; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2003. – 279 с.
19. Смолінська О. Є. Лінгводидактичні основи національно-мовного виховання особистості засобами українського фольклору [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Олеся Євгенівна Смолінська. – К., 1999. – 179 с.
20. Стельмахович М. Г. Використання народної педагогіки, фольклору та етнографії у роботі первинних організацій педагогічного товариства [Текст] : метод. рекомендації / М. Г. Стельмахович. – Івано-Франківськ, 1990. – С. 9.
21. Столяренко В. Виховання гуманності підлітків у позакласній роботі з народознавства [Текст] : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук / В. Столяренко. – К., 1996. – 24 с.
22. Стрельчук В. О. Педагогічні умови засвоєння молодшими школярами народних звичаїв і традицій у процесі позанавчальної виховної роботи [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Вікторія Олександрівна Стрельчук. – К., 1997. – 164 с.
23. Суханов И. В. Обычаи, традиции и преемственность поколений [Текст] / И. В. Суханов. – М. : Политиздат, 1976. – 216 с.
24. Шморгун Є. І. Забуті боги предків [Текст] : оповідання для молод. та серед. шк. віку / Є. І. Шморгун ; худож. оформл. В. М. Войтовича. – К. : Веселка, 1994. – 79 с.
25. Щербань П. М. Національне виховання в сім'ї [Текст] / П. М. Щербань. – К. : Культурологічне ПП «Боривітер», 2000. – 258 с.

Дата надходження до редакції: 07.10.2013 р.